

HYRYNSALMI 2013

Lumivaaran tuulivoimapuiston arkeologinen inventointi

Jaana Itäpalo 2.12.2013

KESKI-POHJANMAAN ARKEOLOGIAPALVELU

Sisällysluettelo

S.

1. Perustiedot.....	2
2. Inventoinnin lähtökohdat ja menetelmät.....	2
3. Tulokset.....	5
4. Yleiskartat.....	6
5. Aineistoluettelo.....	8

LIITE

havaintoja/inventoidut alueet

Kansikuva: Näkymiä Määtänkuljun vaaran laelta kaakkoon.

1. Perustiedot

Inventointialue: Lumivaaran tuulivoimapuiston suunnittelualue ja sähkönsiirtoreitti

Inventoinnin laji: Yleisinventointi

Tilaaja: PROKON Wind Energy Finland Oy

Työaika: Kenttätöaika 5.10.-6.10.2013, yhteensä 2 kenttätöpäivää

Peruskartat: 344305, 344308

Korkeus: n. 250-370 m mpy

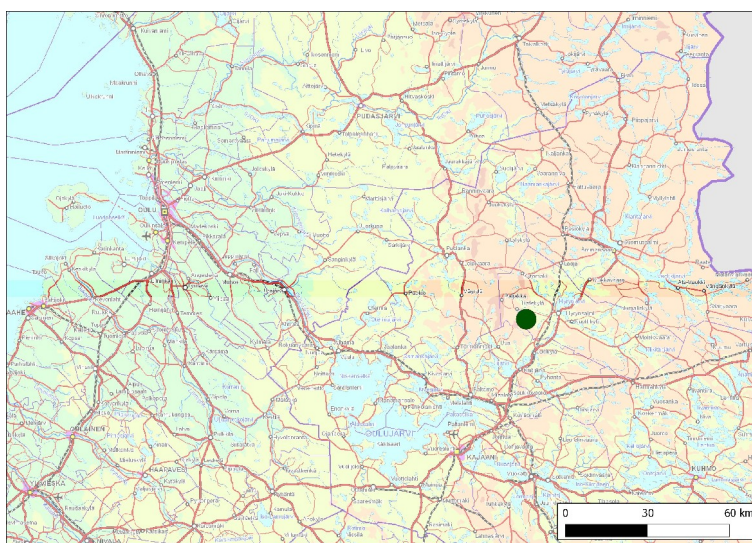
Koordinaattijärjestelmä: ETRS-TM35 FIN -tasokoordinaatisto

Kopio raportista: Museoviraston arkisto (digitaalinen ja paperikopio) ja Kainuun museo (digitaalinen kopio)

Aiemmat tutkimukset: -

2. Inventoinnin lähtökohdat ja menetelmät

Kainuuseen Hyrynsalmelle suunnitellussa Lumivaaran tuulivoimapuistossa ja puistoon liittyvällä sähkönsiirtoreitillä suoritettiin arkeologinen maastoinventointi syksyllä 2013. Puiston alue sijaitsee Hyrynsalmelta n. 11 km länteen Lietekylän kaakkoispuolella Määtänkylän vaaralla ja noin kilometrin pituinen voimajohtolinjaus puiston pohjoispuolella. Ennen inventointia kohdealueelta ei tunnettu muinaisjäännöksiä eikä aluetta ole ilmeisesti koskaan arkeologisesti inventoitu.

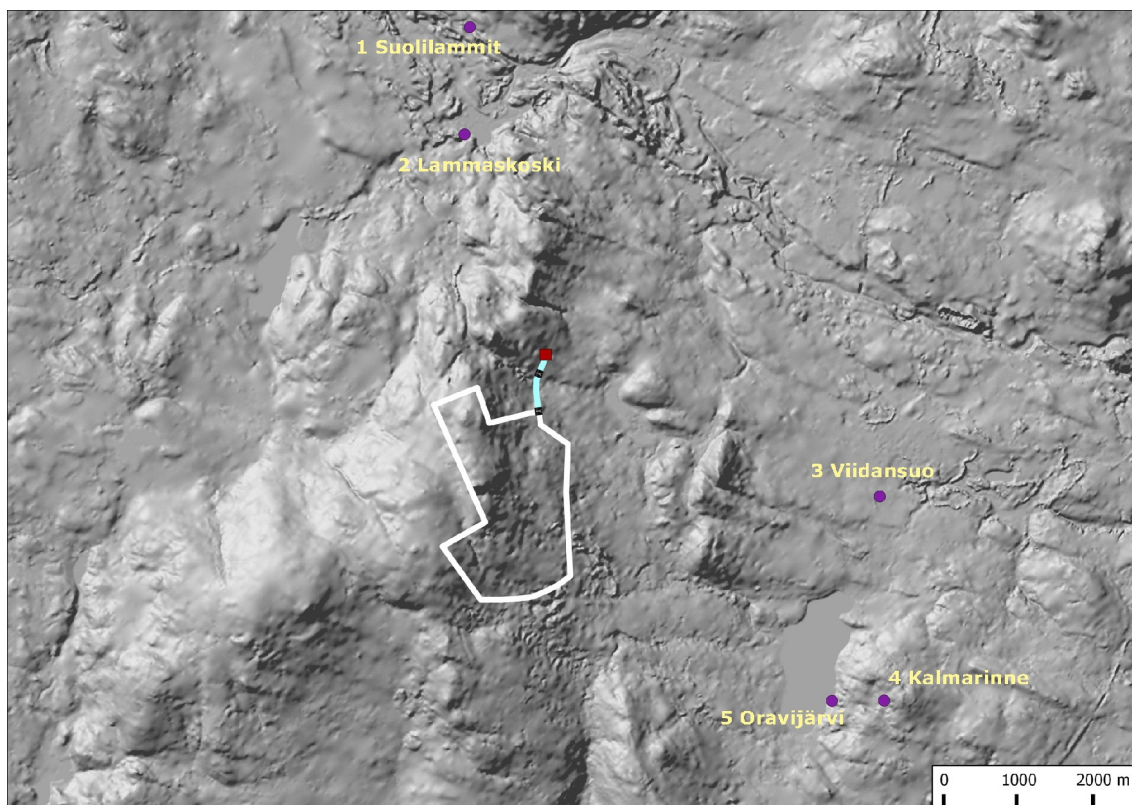
Kartta 1. Kohdealueen sijainti.

Esiselvitys

Historiallisen ajan asutus-, elinkeino- ja maankäytön historiaa on selvitetty kirjallisuuden ja internetistä löytyvien historiallisten karttojen avulla. Esihistoriallisten muinaisjäännösten etsimisessä käytettiin muinaisranta-analyysejä, maaperäkartoja, ilmakuvia, lähialueiden muinaisjäännöksiä koskevia tutkimusraportteja ja Museoviraston kulttuuriympäristön rekisteriportaalin tietoja.

Topografia

Alue on terasseina itään/itäkaakkoon laskevaa vaaran rinnettä. Laki ja korkeimmat kohdat sijaitsevat alueen länsi- ja luoteisosassa. Sähkölinjaus kulkee vaaran pohjoisosan alarinteellä. Hankealue on korkeudella n. 250-370 m mpy, joten se ei ole sijainnut jääkauden jälkeen missä vaiheessa merenrannalla. Maaperä on moreenia, itälaidalla Kaivopurontien varrella on muutama pieni hiekkavyöhyke. Rinteillä virtaa joitakin puroja, lampia tai järviä ei ole. Alue on suurelta osin talousmetsää ja eri ikäisiä hakkuualueita on paljon. Korkeimman kohdan itä- ja kaakkoispuoli on laajalti puutonta.

Kuva 1. Hanke- ja lähialueen korkeusvyöhykkeet. Lähimmät muinaisjäännöskohteet:

1. *Suolilammit*, pyyntikuoppia, ajoittamattomia
2. *Lammaskoski*, kivikautinen asuinpaikka
3. *Viidansuo*, historiallinen raudanvalmistuspaikka
4. *Kalmarinne*, historiallinen kesähautapaikka
5. *Oravijärvi*, maavalleja, ajoittamattomia.

Esihistorialliset kohteet

Alue sijaitsee supra-akvaattisella korkeudella ja esihistoriallisten leiripaikkojen tms. kohteiden sijainnin kannalta sopivat pienvesistöt puuttuvat, siten jakson asuinpaikkojen löytyminen olisi yllättävää. Yksittäiset kivirakenteet ovat mahdollisia, mutta sellaisen ajoittaminen esihistoriaan kuuluvaksi olisi tavallista epävarmempaa. Kohteiden löytymisen todennäköisyyteen vaikuttaa moreenia oleva maaperä. Vaaran rinteet ovat paikoin soistuneet, ja tämän tyyppinen maasto ei ole otollista esihistorialliselle toimintapaikalle. Lähimmät esihistorialliset muinaisjäännökset tai mahdolliset muinaisjäännökset sijaitsevat n. 3-4,5 km pohjoiseen ja n. 4 km kaakkoon.¹ Ne sijaitsevat hiekkaisella maaperällä ja/tai vesistöjen äärellä l. topografisesti eri tyyppisillä maaston kohdilla kuin inventointialue.

¹ Museoviraston rekisteriportaali, <http://kulttuuriymparisto.nba.fi/netsovellus/rekisteriportaali/portti/default.aspx>

Historialliset kohteet

Lähin kylä on n. 2 km:n etäisyydellä luoteessa sijaitseva Lietekylä, jonka vanhin asutus on peräisin ainakin jo 1600-luvulta. Kohdealue on ollut historiallisella ajalla asumatonta. 1850-luvun pitäjänkartalle on merkitty länsipuoliselle Lumivaaran laelle polkuja, jotka voivat olla viite muustakin kuin muinaisesta kulkuväylästä.

Hyrnsalmella, kuten Kainuussa yleisesti, kaskeamiskulttuuri on ollut voimakasta ja viljelystapa on jatkunut 1800-luvun loppupuolelle asti. Kaskipeltoja saattoi oletettavasti sijaita myös kohdealueella. Viime aikoina tehdyissä inventoinneissa on tullut näyttöä, että Oulujärven pohjoispuolella ei esiinny kaskiröykkiöitä kaskimaiden yhteydessä, kuten Keski- ja Etelä-Suomessa.² Eränkäynti on ollut alueella keskeistä, mutta tästä on harvoin löydettävissä muinaisjäännöksiä ja ne ovat usein itsestään tuhoutuvia, kuten esim. merkkipuut ja erilaiset pyyntilaitteet. Pyyntikuoppien sijainnin kannalta alue on liian korkealla ja maaperä karkeaa. Porotalouteen liittyvää toimintaa ei ole ollut näin korkeilla vaaroilla.

Lähimmät historiallisen ajan muinaisjäännökset sijaitsevat n. 4-4,5 km kaakkoon Oravijärven kaakkoisrannalla ja itäpuolella vanhan kyläasutuksen läheisyydessä.

Kartta 2. Ote vuodelta 1650 peräisin olevasta Claes Claessonin laatimasta Kajaanin linnaläänin kartasta. Kartalle on merkitty Hyrnsalmen verotalot. Kartan keskellä näkyvän Lietejärven, Lettejerfwi, rannalle on merkitty yksi talo. Hyrnsalmi kuului vuoteen 1786 asti Paltamon pitäjään. <http://www.vanhakartta.fi/historialliset-kartat/maakirjakartat/search-results>

- 2 Schulz Hans-Peter, Taivalkosken itä- ja lounaisosat, kulttuuriperintöinventointi. Metsähallitus. Inventointiraportti 12.3.2012, http://kulttuuriymparisto.nba.fi/netsovellus/rekisteriportaali/mjhanke/read/asp/hae_liite.aspx?id=114922&ttyyppi=pdf&kunta_id=832, Pudasjärven pohjoisosa, kulttuuriperintöinventointi 2010. Metsähallitus. Inventointiraportti 20.1.2011, http://kulttuuriymparisto.nba.fi/netsovellus/rekisteriportaali/mjhanke/read/asp/hae_liite.aspx?id=114955&ttyyppi=pdf&kunta_id=615 Pudasjärven etelä- ja länsiosat, kulttuuriperintöinventointi 2011. Metsähallitus. Inventointiraportti 17.4.2012. http://kulttuuriymparisto.nba.fi/netsovellus/rekisteriportaali/mjhanke/read/asp/hae_liite.aspx?id=114926&ttyyppi=pdf&kunta_id=615

Kartta 3. Ote vuonna 1853 laadituista pitäjänkartoista. Kohdealue oli lähikylien ja talojen asumatonta takamaata. Lumivaara oli kruununmaata. Arkistolaitoksen digitaaliarkisto, <http://digi.narc.fi/digi/view.ka?kuid=6276359>, <http://digi.narc.fi/digi/view.ka?kuid=6276487>

Kenttätömenetelmät

Maastoinventoinnissa tarkastettiin tuulivoimaloiden paikat ja niiden väliset tie- ja kaapelilin-
jaukset sekä voimajohtolinjaus n. 50-150 m leveällä vyöhykkeellä. Tarkemmin inventoitiin vaa-
ran lakialueet ja alarinne, sikäli kuin maakerrokset olivat ehjiä tai jokseenkin ehjiä sekä met-
säiset alueet. Pusikoituneita hakkuualueita ei pääsääntöisesti inventoitu. Havainnot perustuvat
pintahavainnointiin, otollisia koekuopitusalueita tai kohteita ei tullut vastaan.

Työssä käytettiin gps-paikanninta Garmin GPSmap 62s ja Quantum GIS 1.8.0 paikkatieto-ohjel-
maa.

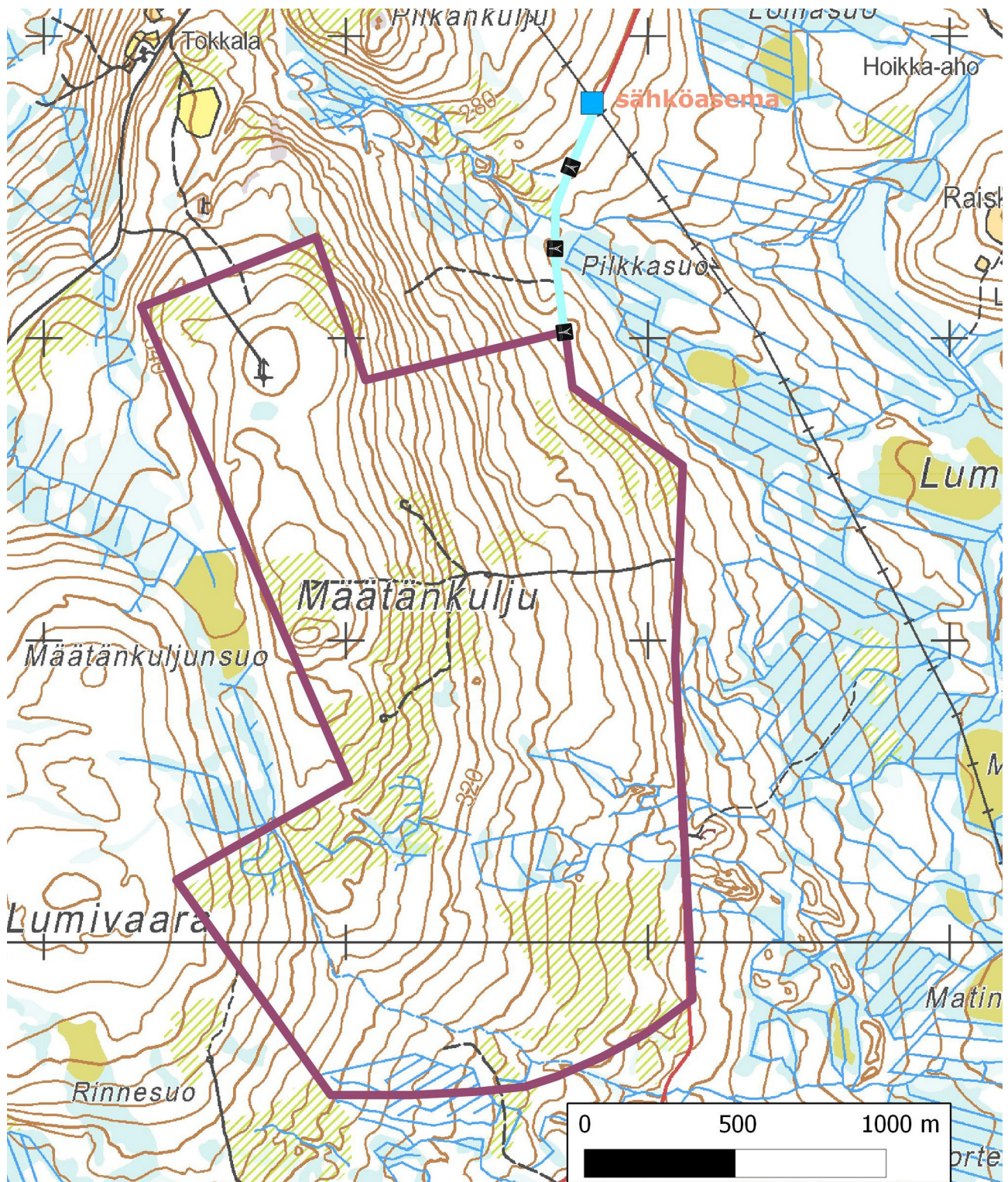
3. Tulokset

Suunnitellut rakentamisen alueet saatiin inventoitua tarkasti. Muinaisjäännöksiä eikä
myöskään muita kulttuuriperintökohteita löytynyt. Kaikki havaitut ihmisen toiminnasta ym-
päristöön jääneet merkit liittyivät nykyaikaan tai lähihistoriaan. Merkitsevin tekijä esihistoriallis-
ten kohteiden puuttumiselle on sijainti supra-akvaattisella alueella. Historiallinen asutus hakeu-
tui puolestaan pääasiassa vesistöjen äärelle sekä paikoille, missä maaperä soveltui peltovilje-
lylle.

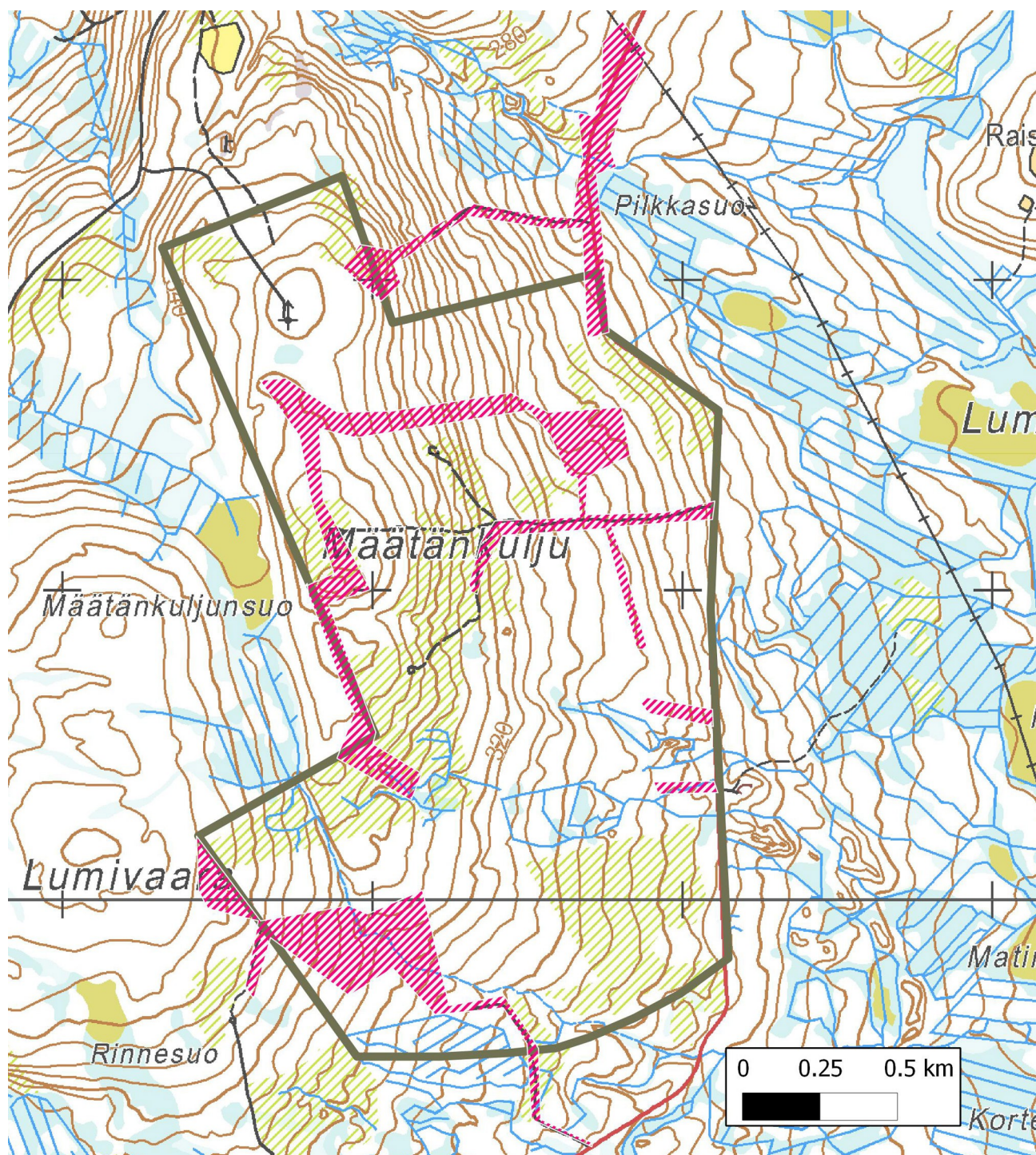
Jaana Itäpalo

Jaana Itäpalo 2.12.2013

4. Yleiskartat

Kartta 4. Hankealueen raja ja sähkönsiirtoreitti.

Kartta 5. Inventoidut alueet rasteroitu.

6. Aineistoluettelo

Arkistolaitos, digitaaliarkisto, Hyrynsalmi, <http://digi.narc.fi/digi/dosearch.ka?new=1&haku=hyrynsalmi>

Geologian tutkimuskeskus, http://www.gtk.fi/tietopalvelut/geologiset/kartta_aineistot/,
<http://geomaps2.gtk.fi/geo/>

Hyrynsalmen historia. Matti Huurre, Jorma Keränen, Oiva Turpeinen. 1988.

Jyväskylän yliopiston virtuaaliyliopisto: Jyväskylän yliopiston julkaisuarkisto (JYX),
<http://www.vanhakartta.fi/>

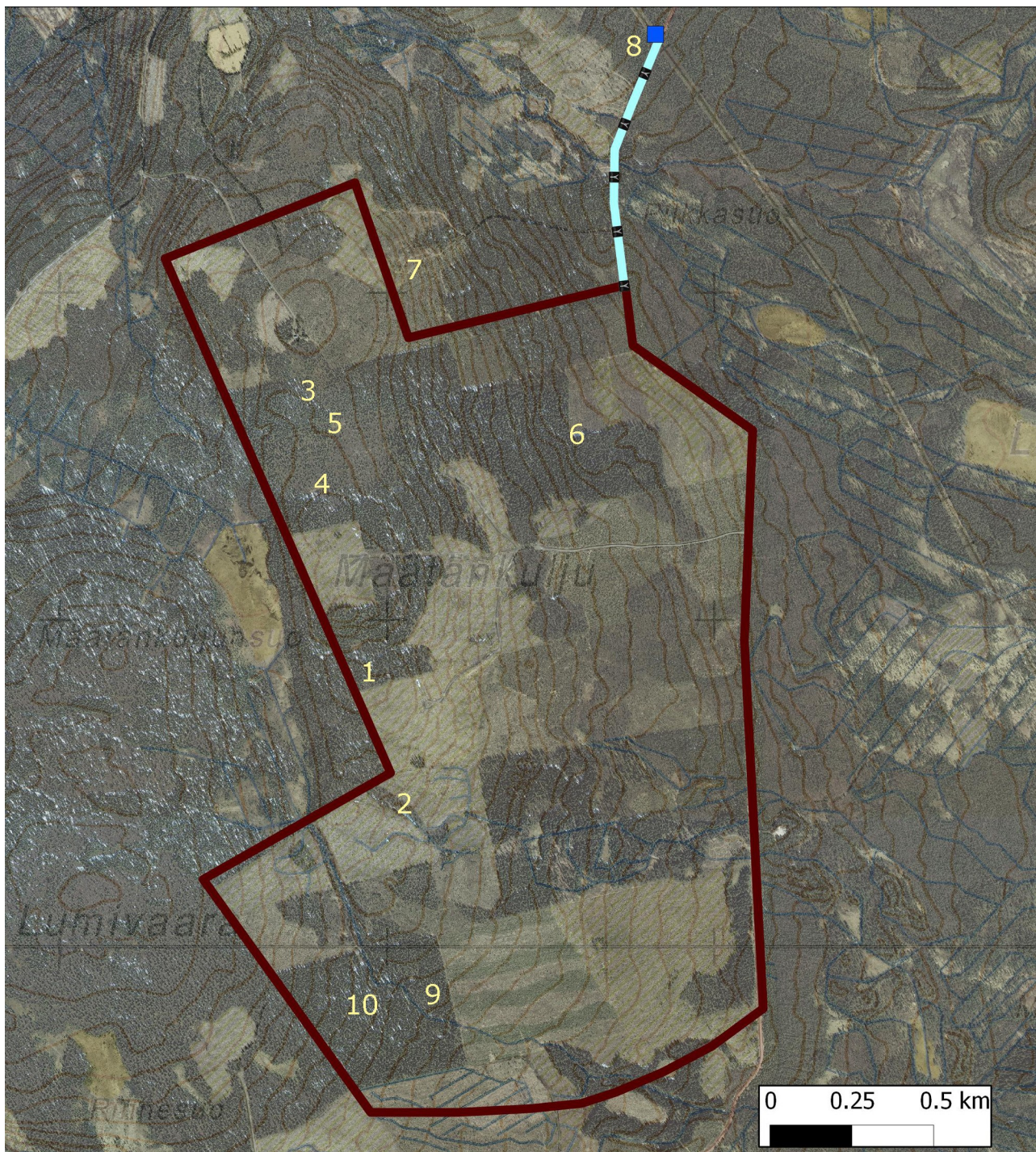
Maanmittauslaitos, avoimien aineistojen tiedostopalvelu,
<https://tiedostopalvelu.maanmittauslaitos.fi/tp/kartta>

Museoviraston rekisteriportaali,
<http://kulttuuriymparisto.nba.fi/netsovellus/rekisteriportaali/portti/default.aspx>

Inventoidut alueet/havainnot

Vaara on suurelta osin taimikoita ja nuorta metsää kasvavaa hakkuualuetta. Vanhempaa metsää kasvavia palstoja on lounaisosassa ja hieman laajemmin pohjoisosassa. Alarinteellä Kaivopurontien länsipuolella on tehty paikoin syvää metsänaurasta, ja näillä kohdilla on leveällä vyöhykkeellä rinteen suuntaisia n. puolimetriä korkeita maapaltea.

Korkeimman kohdan tuntumasta n. puolikilometriä etelään on n. 150 m pitkä kaakkoisluoteis-suuntainen ruhje, jonka seinämät ovat rakkaa/lohkareikkoa. Muuten karkeita kivikoita esiintyi tarkastetuilla alueilla vähän.

Kartta 1. Hankealue nähtynä ortoilmakuvassa. Valokuvauspaikat numeroitu (/liitteen valokuvien numerot).

Kuva 1. Tuulivoimalan sijoituspaikan ja tie/kaapelilinjauksen vaikutusaluetta korkeimman kohdan kaakkois-eteläpuolella.

Kuva 2. Ruhje Määtänkylän korkeimmasta kohdasta etelään.

Kuva 3. Voimalapaikan sijoituspaikka kohoumalla Määtänkuljun laen pohjoispuolella.

Kuva 4. Metsäistä maastoa tie/kaapelilinjauksen vaikutusalueella hankealueen länsireunalla lähellä vaaran korkeinta kohtaa.

Kuva 5. Rämeistä maastoa vaaran laen pohjoispuolella ja hankealueen länsireunalla.

Kuva 6. Maastoa hankealueen koillisosassa. Kuva lännestä.

Kuva 7. Pohjoisimman inventoidun voimalapaikan vaikutusaluetta itään laskevalla rinteellä. Kuva luoteesta.

Kuva 8. Voimajohtolinjauksen vaikutusaluetta Kaivopurontien molemmilla puolilla. Kuva linjauksen pohjoispäästä lounaaseen.

Kuva 9. Puron vartta hankealueen lounaisosassa.

Kuva 10. Kaakkoon laskevaa soistunutta rinnettä inventointialueen lounaisosassa. Kuva kaakosta.